

Protocol dyslexie voor groep 1 - 3

Volgens de gezondheidsraad moet de behandeling van kinderen met dyslexie gericht zijn op:

- Het zo snel mogelijk bereiken van een zo hoog mogelijk niveau van automatisering van de woordherkenning en schriftbeeldvorming
- Het kunnen omgaan met een laag niveau van deze automatisering (compensatiestrategieën)
- Het voorkomen van intellectuele achterstand in verhouding tot het geheel van de individuele mogelijkheden
- Het voorkomen of verminderen van emotionele en sociale gevolgen

Fase van beginnende geletterdheid:

Kinderen leren ontdekken dat er een relatie bestaat tussen gesproken en geschreven taal. Ze ontdekken dat woorden bestaan uit klanken en dat de letters die klanken weergeven.

Gevorderde geletterdheid:

Kinderen leren steeds sneller woorden herkennen en gaan hun aandacht meer richten op de betekenis of de bedoeling van de tekst. (meestal groep 3)

Taalbewustzijn:

- Kinderen kunnen woorden in zinnen onderscheiden.
- Kinderen kunnen onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden.
- Kinderen kunnen woorden in klankgroepen verdelen zoals bij kin-der-wa-gen.
- Kinderen kunnen reageren op en spelen met bepaalde klankpatronen in woorden; eerst door eindrijm (pan rijmt op jan) en later met beginrijm (kees en kim beginnen allebei met k)
- Kinderen kunnen fonemen als de kleinste klankeenheden in woorden onderscheiden, zoals bij p-e-n.

Dit laatste is heel belangrijk voor het leren lezen.

Klankonderscheiding en klankarticulatie zijn belangrijke voorwaarden voor de ontwikkeling van dit fonetisch bewustzijn.

Deze twee onderdelen zijn met de TAK te toetsen. Als dit erg zwak uitkomt aan het eind van groep 2 moet er contact gezocht worden met de logopediste of een taalspecialist.

Bij de oudste kleuters kan ook de Cito taal voor kleuters worden afgenomen de onderdelen; klank en rijm, laatste en eerste woord horen, schriftoriëntatie en auditieve synthese. Bij een D of E score, moet er extra aan de fonologische vaardigheden worden gewerkt.

Alfabetisch principe:

- Kinderen ontdekken dat woorden zijn opgebouwd uit klanken en dat letters met die klanken corresponderen en leggen zo de foneem -grafeem koppeling
- Kinderen kunnen door de foneem -grafeemkoppeling woorden die ze nog niet eerder gezien, lezen en schrijven.
- Bij kleuters is alleen het eerste * aan de orde. Ze beginnen meestal met het schrijven van hun naam of de naam van familieleden.

Functioneel schrijven en lezen:

- Kinderen schrijven functionele teksten, zoals lijstjes, briefjes, opschriften en verhaaltjes.
- Kinderen lezen zelfstandig prentenboeken en eigen en andermans teksten.

Het niet kunnen onthouden van reeksen geeft al een indicatie van dyslexie bijv. dagen van de week, kleuternamen, namen van klasgenoten, namen van cijfers en letters. Allerlei activiteiten met letters zijn van belang.

Preventie van lees- en spellingproblemen in groep 1 en 2:

Als je extra auditieve analyse en synthese oefeningen aanbiedt waarbij alleen gesproken woorden worden aangeboden, kun je latere leesproblemen niet voorkomen.

Er moet zoveel mogelijk gesproken en geschreven taal gecombineerd worden. Kleuters die mogelijk met een tekort aan bagage de basisschool binnengekomen zijn;

1. kinderen die opgroeien in een taalarme omgeving
2. kinderen die het Nederlands onvoldoende beheersen
3. kinderen met gehoorproblemen
4. kinderen met spraak -taalproblemen
5. kinderen waarvan een of beide ouders problemen hadden met leren lezen

De volgende tussendoelen beginnende geletterdheid komen in onze thema's (OGO)bewust aan de orde:

- *Boekoriëntatie.*
- *Verhaalbegrip.*
- *Functies van geschreven taal.*
- *Relatie gesproken/geschreven taal.*
- *Taalbewustzijn.*
- *Alfabetisch principe:* - letterkennis;
- *Functioneel schrijven en lezen;* - nieuwsgierig naar lezen en schrijven.
 - genieten van voorlezen.
 - leest zelf boeken of doet alsof.
 - eigen schrijftuigen: soort tekeningen.
 - letterachtige reeksen.
 - begin klank-letter-koppeling.

Observaties bij de kleuters met betrekking tot de spraak/taalontwikkeling:

Zijn er problemen spraak/taalontwikkeling?

Screenen door logopedist

Nog moeite met bepaalde klanken? Welke?

Logopedie? Op dit moment?

 Zo ja, waarom?

 In het verleden?

 Zo ja, waarom?

Woordenschat; via TAK of Taal voor kleuters.

Observatie werkhouding

Concentratie; Luistervaardigheid; o.a.via Taal voor kleuters.

Taakgerichtheid.

Dossiervorming

Het is van groot belang om een goede verslaglegging te doen van de taalontwikkeling van de kleuters.

In het dossier wordt vermeld: (alleen voor kinderen die uitvallen)

- auditief geheugen (opzeggen van rijmpjes -versjes)
- klankrijm.
- opzeggen van dagen van de week
 - klasgenootjes
 - cijfers
 - kleuren
- herkennen vooraan/midden/achteraan, (klankpositie)
 - eerste/middelste/laatste.
- schriftoriëntatie: herkennen van een letter, een woord, een zin.
- auditieve synthese vb: zet een streep onder s-o-k -> sok
- Komt er in de familie dyslexie voor?

Hoe werkt dit in de praktijk?

De kennis van de primaire kleuren;begrippen;vormen;en tellen toetsen we aan de hand van de volgende materialen:

Seriant:	reken en wiskunde begrippen / kleuren.
Logical blocs en vormenplank	vorm kennis
Telrups en gezelschapsspelen	telontwikkeling

(Niet trainen, maar spelenderwijs stimuleren)

Taalontwikkeling en auditieve ontwikkeling:

Opzeggen van eenvoudig versje

Klank rijmoefening, rijmmaterialen in de groep.

Woordenschatontwikkeling vanuit elk thema. In elk thema wordt doelbewust gewerkt aan woordenschatontwikkeling door het aanbieden van 10 nieuwe woorden.

Signalering en screening dyslexie groep 2	opmerkingen
<p><u>Analyse en synthese van spreektaal</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Moeite met zinsopbouw:</u> • <u>Moeite met verbouwen van woorden</u> <p>1. Piet kijkt nu naar de televisie. Ik heb gisteren naar de televisiegekeken</p> <p>2. De kinderen gaan morgen zwemmen. De kinderen hebben gisteren ook algezwommen</p> <p>3. Onze school heeft een grote bel Ons huis heeft een heel kleinbellekje.</p> <p>4. Els snuit haar neus. Wanneer ze klaar is heeft ze haar neusgesnoten</p> <p>5. Ik doe altijd mijn best. Jij hebt nu heel goed je bestgedaan</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Rijmen</u> <u>noem 1 woord dat rijmt op:</u> voorbeelden <p>paard_ staart--kaart—baard kat kat—schat—bad—nat--rat muur vuur—stuur—buur—kuur huis huis—pluis - muis roos boos—koos - doos</p>
<p><u>Vasthouden van de klanken (werkgeheugen)</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Moeite met reeksen woorden nazeggen</u> <p>boer - noot kip – tas – huis kin – bok – soep pan – voet – kaas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Moeite met zinnen precies nazeggen <p>De hond van Jan heet Bello Bello heeft bruine ogen. Bello blaft altijd tegen mensen. Jan en Bello spelen vaak met elkaar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Moeite met het synthese proces</u> <p>m—aa—n = maan s—o—k = sok n—eu—s = neus b—oo—m = boom d---oe---k = doek</p>

<u>Verworven kennis</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Moeite met het onthouden van de namen van andere kinderen Noem 5 namen van kinderen uit de klas. • Moeite met het leren van versjes en liedjes. • Een versje laten opzeggen, welk het kind recent nog gehoord heeft. • De dagen van de week opnoemen. • Begrippen als: wat was het gisteren, wat is het morgen. 	
<u>Toepassen van kennis</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Woordvindingsproblemen Vaker zeggen "dinges" datte" met veel woorden iets omschrijven. • Eigen woorden gebruiken om begrippen te duiden 	
<u>Werkhouding algemeen</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Moeite zich te blijven concentreren. • Moeite met de fonologische verwerkingstaken 	
Kennis van de kleuren	<ul style="list-style-type: none"> • Zie werkblad 	

Algemene opmerkingen

Scores van Cito taal.....

Scores van cito ordenen-----

Screening letters benoemen: Herkent 0 geen een aantal..... alle..... letters

Het klankbewustzijn: Zie werkblad.....

Datum:

Screening oudste kleuters groep 2

1. letters benoemen. Geef elk kind een letterblad

opdracht : benoem alle letters die je kent.

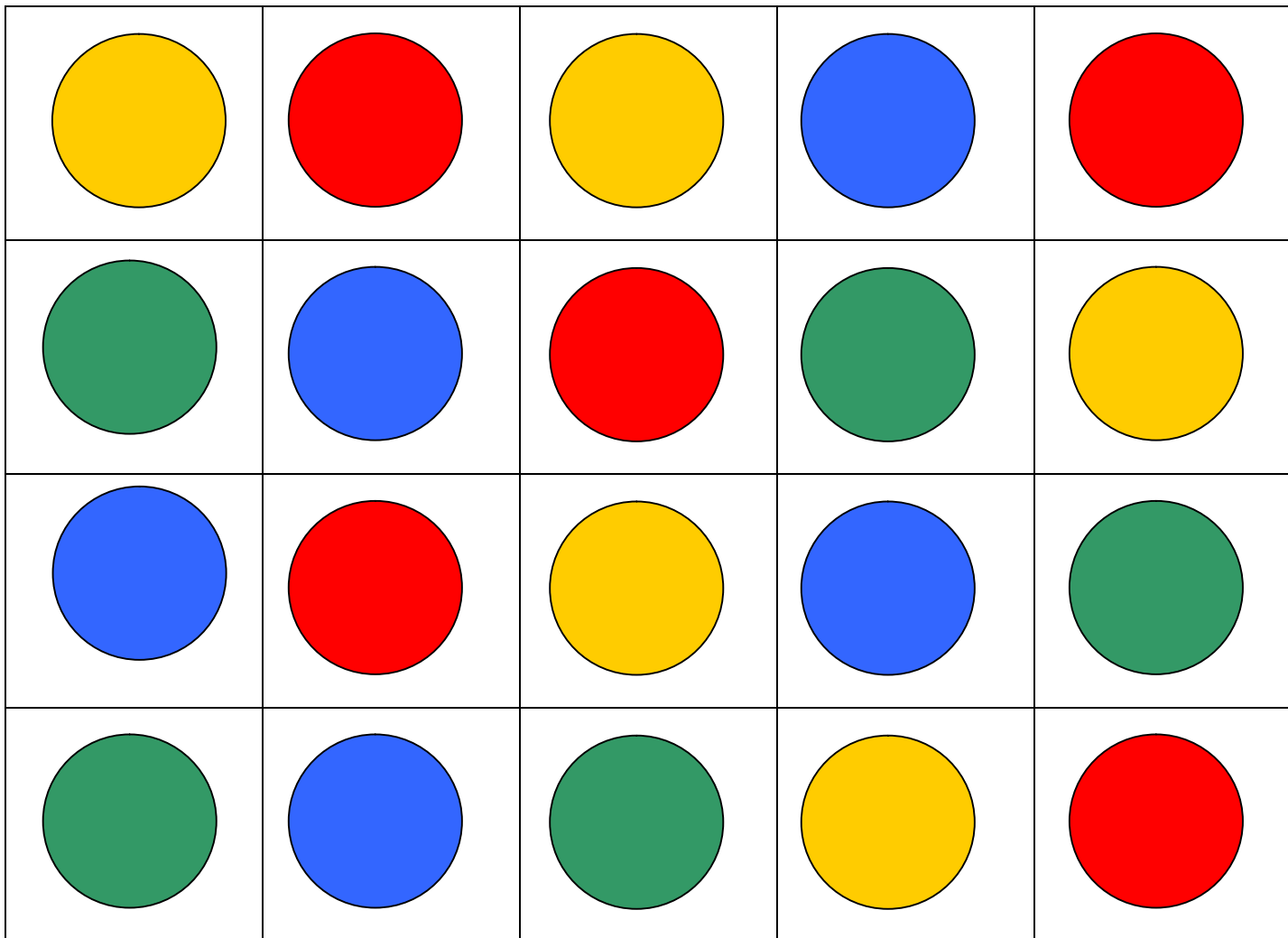
s	o	k	i	p
aa	r	m	z	t
e	h	v	l	u
uu	g	w	b	a
j	f	oo	n	ee

individueel controleren of het kind ze kan benoemen
noteren hoeveel verschillende letters goed benoemd zijn

S	O	K	I	P
AA	R	M	Z	T
E	H	V	L	U
UU	G	W	B	A
J	F	OO	N	EE

individueel controleren of het kind ze kan benoemen
noteren hoeveel verschillende letters goed benoemd zijn

2. Snel benoemen van eenvoudige primaire kleuren

norm 23 sec voor 20 plaatjes 30 sec of meer is een signaal

3. Beginklank zeggen (eenvoudig klankbewustzijn)

- Afname: Ik zeg een woord. Luister naar de eerste klank, naar de eerste letter.

Wat hoor je aan het begin? (geef zo nodig uitgebreid voorbeelden)

Spreek waar mogelijk de woorden uit met een verlengde beginklank

- Als het niet lukt, mag de leerkracht de woorden opschrijven tijdens het uitspreken

En vraagt dan: Welke klank hoor je aan het begin?

- Lukt het niet, dan zeg je de klank terwijl je het aanwijst in het woord en zelf het goede antwoord geeft.

Oefenen	initiale klank	na gelijktijdig spreken en schrijven	voorgezegd	aantal punten
a. sok				
b. lamp				
c. boom				
Testwoorden: initiale klank waar mogelijk verlengen				
1. m ama				
2 s oep				
3. l oop				
4. k op				
5. n eus				
6. r ood				
7. g eel				
8. f iets				
9. l amp				
10. b oom				

Max. 20 punten: direct goed: 2 punten

1 punt voor gelijktijdig uitspreken/opschrijven

4. poging ondernemen om tot schrijven van eigen naam te komen.

- a. kan het kind zijn eigen naam schrijven: goed, gedeeltelijk, niet
- b. opdracht: laat het kind 5 woorden schrijven

- 0 punten: schrijfkabbels, tekening
- 1 punt: letterreeksen die geen relatie hebben met de klankstructuur
- 3 punten: als enkele letters correct zijn (vaak begin - eindklank)
- 5 punten: goed is weergegeven of zoals het klinkt (toomaat mag)

woorden	observatie	Aantal punten
eigen naam	goed - deels - niet	n. v. t.
tomaat		
slak		
bos		
wolk		
banaan		

5. Heeft het kind gedurende langere tijd logopedie gehad i.v.m. spraak-taal problemen?

6. Erfelijkheid. Komt er dyslexie in de naaste familie voor?

7. Oordeel leerkracht. Voorziet deze problemen in gr. 3?
Aanleren van namen en begrippen gelden als risicofactor

HERFSTSIGNALERING groep 3

Voor de herfstvakantie moeten de volgende toetsen worden afgenomen;

- 1) Uit de methodegebonden toetsen;
grafemetoets, fonemendictee, woorden lezen, tekst lezen.
- 2) uit Struiksma; de auditieve analyse en synthesesetoets.

Kinderen die voor extra begeleiding in aanmerking komen zijn;

- kinderen die op de toetsen onder het gemiddelde scoren.
- kinderen die de grafemen nog niet 100% beheersen of er veel tijd voor nodig hebben.
- kinderen die bij de afgeleide woorden nog veel fouten maken en/of daar veel tijd voor nodig hebben.

Hulpmiddelen;

Blz. 81 e.v.

TOETSMOMENT 2: letterkennis en elementaire lees-/spelhandeling.

In februari

1) Auditieve vaardigheden:

- auditieve analysetoets Struikema; min. 70% goed.
- auditieve synthesesetoets Struikema; min. 80% goed.

2) Letterkennis;

- grafemenkennis; met struiksma; 100% goed
- fonemendictee; bij SVS of Struiksma; min. 80% goed

3) Decodeervaardigheid;

- woordniveau; DMT kaart 1; min. C-niveau.
- (-tekstniveau; leestest tussentoets Ello (LTE); min. C-niveau.)
- (De LTE is makkelijker dan de AVI 1 toets en is vergelijkbaar met de niveaus van het cito.)*

4) Begrijpend lezen;

(Vragen bij LTE(Ello-toets) zit bij FIK 2

5) Schrijven;

- spellen; Pi-ditee of SvS 1
- functioneel schrijven; via observaties

Bij lage scores van de februari signalering worden er suggesties gegeven toegespitst op letterkennis en decodeervaardigheden.

Zie blz.97-102

Niv.				Woorden lezen							Tekst	
	Grafemen aantal goed	Grafemen tijd	Fonemen goed	Struc- tureer- woorden aantal goed	Struc- tureer- woorden tijd	Wissel- woorden aantal goed	Wissel- woorden tijd	Nieuwe woorden aantal goed	Nieuwe woorden tijd	Tekst aantal goed	Tekst tijd	
A	16	-16"	16	10	-8"	10	-28"	10	-37"	39	-1'23"	
B	16	17"-21"	16	10	9"-10"	9	29"-40"	9	38"-50"	37-38	1'24"-1'55"	
C	16	22"-27"	15	10	11"-13"	8	41"-59"	8,7	51"-1'11"	34-36	1'56"-2'39"	
D	15	28"-36"	14	10	14"-19"	6,7	1'00"-1'22"	6,5	1'12"-1'34"	29-33	2'40"-3'27"	
E	0-14	>36"	0-13	0-9	>19"	0-5	>1'22	0-4	> 1'34"	0-28	>3'27"	

Protocol Leesproblemen en dyslexie: Herfstsignalering.

90-100%

80-90%

0-80%

Groep: 3 Leerkracht: Datum:	Tekst lezen: tijd:															
	Tekst lezen*: score:															
	Woor den lezen: nieuwe woor den: tijd:															
	Woor den lezen: nieuwe woor den: score:															
	Woor den lezen: wisselwoor den: tijd:															
	Woor den lezen: wisselwoor den: score:															
	Woor den lezen: structur eer woor den: tijd:															
	Woor den lezen: structur eer woor den: score:															
	Fonemen dictee: score:															
	Grafemtoets 4-6: tijd:															
	Grafemtoets 4-6: score:															
	Grafemtoets 1-3: tijd:															
	Grafemtoets 1-3: score:															
	Auditi eve synthese score:															
Auditi eve analyse score:																
Streefdoel	12	12	100%	16-24 sec.	geen norm	geen norm	90%	100%	max. 13 sec.	80%	max. 60 sec.	70%	max. 70 sec.	85 %	max. 2.30	

Interventieprogramma gericht op het aanleren van de elementaire leeshandeling.

Door deze herfstsignalering worden de zwakke lezers beter en eerder gesignaleerd dan met de toetsen uit de methode.

Kinderen die op een of meerder toetsen uitvallen hebben extra aandacht nodig.

Interventieoefening 1

- Letterkennis. De snelheid is belangrijk.
- Wissel de letters regelmatig van plaats op de letterlijn.
- Alvorens er een nieuwe letter wordt aangeboden is het van belang dat het kind de vorige letters kent en blijf oefenen.
- Zorg voor geheugensteuntjes bij bepaalde letters, (tekening b mannetje of maak een gebaar)
- Bij langzame lezer: leesgedrag en leesprestatie 1 keer per week observeren
- Elke dag programma Veilig Leren Lezen voor alle kinderen op de computer.
- Elke dag de lees -deelvaardigheden bij zwakke lezers oefenen.
Hakken -plakken/ letterlijn/ wisselrijtjes/ klik - klak oefeningen /
- Oefeningen met structureer strook als ook auditieve oefeningen.
- Het stempelen van letters en woorden.
- Fonemen of klankdictiee inzetten. De leerling hoort of ziet de letter of de klank en schrijft de corresponderende letter op. (Zowel auditief en visueel)
- Evt. Leesladder cd rom bestellen en inzetten.
- Zorgen voor betekenisvolle activiteiten, waarin de letters op allerlei manieren geoefend worden.
- Flitsoefeningen met de letterkaartjes.
- Zuid-vallei inzetten.
- Extra geheugensteuntjes bij de letters (op kaartjes) of klankgebaren gebruiken uit: lezen moet je doen.
- Letterwijs en letterbingo (spelletjes bij de leeslijn)

Extra begeleiding van de leerkracht ook door op onderdelen de computer in te zetten vanaf het begin voor alle kinderen. Elke dag komen de kinderen aan de beurt om op de computer te oefenen.

Het is van belang om in de eerste fase van het leesonderwijs via wisselrijtjes nieuwe woorden af te leiden van de eerste globaalwoorden:

ik	mik	rik	sik
maan	maak	maar	
roos	room	rook	
vis	vos	vaas	
sok	rok	mok	kok
pen	ren	ken	

Allerlei oefeningen met het veranderen van de letter **vooraan / achteraan/ in het midden.**

Bij het lezen van de wisselrijtjes is het van belang om (zwakke) kinderen bewust te maken van de verandering van de letter.

Waar zie je de verandering?

Waarom?

Kinderen met zwakke decodeervaardigheden zijn op de afzonderlijke letters gericht en hebben geen overzicht over het hele woord.

De begeleiding moet dus gericht zijn op het bevragen van overeenkomsten van de woorden en ga daarna pas het rijtje lezen:

Bij de herfstsignalering, na ongeveer 2 maanden leesonderwijs, wordt dit getoetst.

Een kind moet de losse letters snel kunnen herkennen en benoemen en loskomen van het globaalwoord

De toetsen van de herfstsignalering bestaan uit:

- globaalwoorden
- afgeleide woorden
- nieuwe woorden

Leerlingen die de woorden uit de methode globaal herkennen en niet letter voor letter verklanken, zullen vaak moeite hebben met het lezen van afgeleide en nieuwe woorden.

Wanneer je de wisselrijtjes vanaf het begin inzet, kan je in een vroeg stadium de leerlingen met zwakke decodeervaardigheden opmerken en extra oefening bieden.

TOETSMOMENT 3; letterkennis en decodeersnelheid
Eind maart.

A. Bij alle leerlingen:

Decodeervaardigheid;

-woordniveau; via DMT kaart 1 en 2, min. C-niveau.

-tekstniveau; via AVI kaart 1 beheersingsniveau en kaart 2 instrutieniveau.

Begrijpend lezen;

Leesbegripsvragen bij AVI, min. Voldoende.

B. Bij leerlingen met een zwakke technische lees/spellingvaardigheid;

De IB-er of RT-er biedt hulp bij het onderstaande:

In geval van onvolledige letterkennis;

Grafemetoets; 100% goed.

Fonemendictee; min. 80% goed.

In geval van zwakke auditieve vaardigheden;

- auditieve analyse; audant van Struiksma; min. 70% goed.

- auditieve synthese; audsynt van Struiksma; min 80% goed.

In geval van spellingproblemen;

- spellen; pi-dictee, min. C-niveau.

- functioneel schrijven (stellen); observatie.

Zie blz. 104-105

Bij matige vooruitgang, maar nog wel een stijgende lijn wordt de interventie verlengd. Veel lezen, versterken van deelvaardigheden en letterkennis.

Als de leerling voldoende vooruit is gegaan, letterkennis zwak is en het decodeerproces moeizaam verloopt, zich uit in spellend of radend lezen of een combinatie daarvan, dan is er mogelijk sprake van dyslexie.

Bij indicatie dyslexie kan het stappenplan op blz. 109 helpen,

TOETSMOMENT 4; eindevaluatie groep 3 (eind mei)

A. Bij alle leerlingen;

Decodeervaardigheid;

- woordniveau; Cito LVS DMT kaart 1,2,3 min. C-niveau
- tekstniveau; AVI kaart 2 beheersingsniveau
AVI kaart 3 instructieniveau

Begrijpend lezen;

Cito LVS lezen met begrip; SBR en SVR, min. C-niveau

Spelling;

SVS-1 of pi-dictee, min. C-niveau

B. Bij leerlingen met zwakke technische lees/spellingvaardigheden;

In geval van onvolledige letterkennis; Dit neemt de IB-er RT-er af.

- letters benoemen; grafemetoets; 100% goed en snel
- letters schrijven; fonemendictee; 100% goed.

In geval van zwakke auditieve vaardigheden;

- auditieve analysetoets, min. 85% goed.
- auditieve synthesesoets, min 90% goed.

Afspraken op school voor de kinderen met dyslexie.

Effectieve leesbegeleiding:

- Goede instructie is van groot belang. De leerkracht moet precies weten wat hij moet doen en hoe hij het moet aanpakken. De activiteiten moeten betekenis hebben voor het kind. (Technisch en begrijpend lezen wordt vanaf het begin geïntegreerd.)
 - Kritisch kijken naar eigen werk; zwakke lezers hebben de neiging om veel steun van de leerkracht te vragen ze vragen zich niet af of ze een woord of zin goed hebben gelezen.
 - Bespreek na afloop hoe het gegaan is, wat goed ging en wat minder goed ging, zorg voor interactie.
 - Kinderen die moeite hebben met lezen zullen veel moeten lezen. Kinderen van verschillende leesniveaus kunnen het beste bij elkaar gezet worden. Zet niet alle zwakke kinderen bij elkaar. Zo demotiveer je ze. De zwakkere lezers kunnen zich optrekken aan de betere lezers. De extreme uitvallers zullen toch een apart programma moeten krijgen waarbij ook de versnelling van de leesontwikkeling het doel is.
-
- ❖ teksten van begrijpend lezen vergroten (indien nodig voorlezen).
 - ❖ extra tijd bij proefwerken.
 - ❖ taakvermindering.
 - ❖ spellingschrift (schrift met moeilijke spellingafspraken)
 - ❖ tutorlezen 3x per week.
 - ❖ wisselrijen lezen met maatje (blijf hier aandacht aan besteden gedurende alle groepen)
 - ❖ sterke kanten blijven stimuleren (voorkom onderpresteren)
 - ❖ blijf de werkhouding controleren, steeds weer stimuleren.
 - ❖ auditief vaak moeilijk voor dit soort kinderen, compenseer door visueel aan te bieden.
 - ❖ leer dit soort kinderen omgaan met druk, geef huiswerkbegeleiding.
 - ❖ zorg goed voor: welbevinden en betrokkenheid.